

РЕАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПЦІЇ ЕКОМЕРЕЖІ В РЕГІОНАЛЬНОМУ АСПЕКТІ

О.А. Мамалюк, кандидат економічних наук
Миколаївський національний аграрний університет

У статті досліджено регіональні аспекти формування та реалізації екологічної мережі Миколаївщини, проаналізовано основні її напрями.

Ключові слова: довкілля, екологічна мережа, регіон, стабілізація розвитку, раціональне природокористування.

Постановка проблеми. Феномен екомережі є базовою концепцією сучасної охорони природи в Європі, розкриваючи основи збереження, відновлення та збагачення екофонду та екотопічного потенціалу кожної країни. Для України в цілому ця проблема є надзвичайно актуальною, оскільки під природною рослинністю залишилася приблизно лише третина її території (до 19 млн га), а лісистість держави нині складає неповних 16% при потребі в оптимумі 20-25%. Тому, розбудова екомережі стала її державною екологічною політикою. У зв'язку з вагомим природоохоронним значенням даної проблематики, досить активно розпочалася підготовка спеціальних обласних програм чи окремих розділів у програмах охорони навколишнього природного середовища, які вже затверджені відповідними органами влади на регіональному рівні. У межах лісостепової зони такі програми виконуються у Вінницькій, Кіровоградській, Миколаївській, Сумській, Одеській, Харківській, Чернігівській областях та місті Києві. Для Кіровоградської, Миколаївської, Сумської та Харківської областей вже розроблено картосхеми регіональних екомереж [1].

Аналіз останніх досліджень. Теоретичним та практичним аспектам формування і розвитку екологічних мереж присвячено наукові праці таких вчених: Бурди Р., Волошина В., Гродзинського М., Данилишина Б., Деркача О., Долішнього М., Дорогунцова С., Костюшина В., Малишевої Н., Патрушевої Л., Пашенко В., Руденко Л., Сіренко І., Таращука С., Шевчука В., Шеляг-Сосонка Ю., Шищенко П. та інших.

© Мамалюк О.А., 2013

Метою статті є аналіз формування та розвитку екологічної мережі у Миколаївській області.

Виклад основного матеріалу. Ідею створення Всеєвропейської екологічної мережі (**European Ecological Network** або **EECONET**) як системи взаємно поєднаних, цінних з екологічної точки зору природних територій, було запропоновано групою голландських дослідників у 1993 р. на Міжнародній конференції «Охорона природної спадщини Європи через створення Європейської екологічної мережі» (м. Маастріхт, Нідерланди). Вона органічно інтегрується в ідею сталого розвитку та є одним з потужних інструментів її втілення.

Офіційне формування екологічної мережі на території України розпочато після набуття чинності Закону України від 21 вересня 2000 р. «Про затвердження Загальнодержавної програми формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 рр.». У 2004 році з метою регулювання відносин, пов'язаних з формуванням, збереженням та раціональним, невиснажливим використанням екологічної мережі, було прийнято Закон України «Про екологічну мережу України».

Екологічна мережа є комплексною, багатofункціональною природною системою, до основних функцій якої належить збереження біорізноманіття, стабілізація екологічної рівноваги, підвищення продуктивності ландшафтів, покращення стану довкілля, перехід до збалансованого сталого розвитку регіону [2].

До структурних елементів екомережі належать: території та об'єкти природно-заповідного фонду; землі водного фонду, водно-болотні угіддя, водоохоронні зони; землі лісового фонду, позахисні лісові смуги та інші захисні насадження, які не віднесено до земель лісового фонду; землі оздоровчого та рекреаційного призначення з їх природними ресурсами; інші природні території та об'єкти (ділянки степової рослинності, пасовища, сіножаті, кам'яні розсипи, піски, солончаки, земельні ділянки, в межах яких є природні об'єкти, що мають особливу природну цінність); земельні ділянки, на яких зростають природні рослинні угруповання, занесені до Зеленої книги України; території, які є місцями перебування чи зростання видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України; частково землі сільськогосподарського призначення екстенсивного

використання – пасовища, луки, сіножаті тощо; радіоактивно забруднені землі, що не використовуються та підлягають окремій охороні як природні регіони з окремим статусом [3].

Структурні елементи екомережі є центрами цено- і геонфондів, еталонними геосистемами зі значними запасами унікальних природних ресурсів, вони мають естетичне, культурне, просвітницько-виховне значення.

Отже, об'єктивною основою створення перспективної регіональної екологічної мережі є території та об'єкти природно-заповідного фонду, природні лісові, лучні, степові рослинні угруповання, водно-болотні угіддя, гідромережа. Найбільш збережені природні комплекси у складі державного природного заповідника та його філіалу, регіональних ландшафтних парків, заказників загальнодержавного та місцевого значення виступають основними структурними елементами перспективної екологічної мережі.

Роботи щодо розроблення регіональної програми формування екомережі на Миколаївщині розпочалися у 2002 році. Протягом 2002-2003 рр. на замовлення державного управління екології та природних ресурсів у Миколаївській області на виконання заходів Обласної програми охорони довкілля та раціонального природокористування на 2000-2010 роки проводилися роботи за темою «Формування національної екологічної мережі Миколаївської області, розробка відповідної програми». Виконавець – Південна філія інституту екології Національного екологічного центру України. У рамках наукових робіт визначено основні структурні елементи екомережі області – ключові території (ядра), буферні зони, сполучні території (коридори), відновлювальні території.

До природних ядер загальнодержавного значення віднесено регіональні ландшафтні парки (РЛП) «Кінбурнська коса», «Гранітно-степове Побужжя», «Тилігульський», «Приінгульський», природний заповідник «Сланецький степ», ділянки Чорноморського біосферного заповідника та інші, до природних ядер місцевого значення – інші існуючі та перспективні території природно-заповідного фонду (ПЗФ), що відповідають критеріям ядер екомережі.

По території області проходять чотири коридори загальнодержавного значення: широтні – Приморсько-степовий,

Степовий та меридіональні – Бузький, Дніпровський коридори. По притокам великих річок різних порядків проходять екологічні коридори місцевого значення.

На основі електронної топографічної карти області здійснено інформаційне наповнення геоінформаційної системи (ГІС) «Екомережа» в програмі **MapInfo**. При цьому окремим шаром нанесено структурні елементи екомережі, як полігони або точкові об'єкти, відомості про які внесено в базу даних.

На території області офіційний статус водно-болотних угідь міжнародного значення (ВБУ), що є обов'язковими структурними елементами національної та європейської екомережі, надано двом ділянкам – це «Тилігульський лиман» та «Ягорлицька затока». У **2003** р. виконано роботи щодо визначення їх меж, розроблено паспорти ВБУ, встановлено інформаційні знаки.

Упродовж **2005-2008** рр. у рамках проекту «Збереження біорозмаїття в Азово-Чорноморському екологічному коридорі» розроблено проекти та створено два національні природні парки (НПП): «Гранітно-степове Побужжя» та «Кінбурнська коса».

У **2011** році рішенням Миколаївської обласної ради затверджено Цільову програму розвитку екологічної мережі Миколаївської області на період до **2015** року. Нині в Україні затверджено **13** обласних програм формування регіональної екомережі, а у **7** областях розроблено лише проекти таких програм.

На Миколаївщині Програмою передбачено здійснення основних заходів щодо формування екологічної мережі області, в тому числі створення нових ядер екологічної мережі, формування схем екологічної мережі адміністративних одиниць області, збереження біорізноманіття, екологічна просвіта населення та інше. Основними напрямками роботи з питань формування екомережі є:

- організація і проведення наукових досліджень;
- реалізація заходів програм, що стосуються екомережі;
- розроблення і впровадження нормативно-правових документів на державному та регіональному рівнях;
- здійснення державного управління та контролю за структурними елементами екомережі.

Основними установами, що здійснюють наукове забезпечення формування екомережі на території Миколаївської

області, є Південна філія Інституту екології, Національний екологічний центр України, Інститут зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАН України, Інститут ботаніки НАН України, наукові відділи установ ПЗФ, вищі навчальні заклади, а також окремі науковці.

Згідно з Програмою на **2011** рік було заплановано виконання таких завдань та заходів:

- створення ключових територій екологічної мережі;
- встановлення на місцевості меж структурних елементів екологічної мережі, зокрема територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- формування міських та районної схем екологічної мережі;
- визначення та позначення на місцевості рідкісних і зникаючих видів рослин і тварин, занесених до Червоної книги України, та інших охоронних списків на землях державного лісового фонду;
- екологічна просвіта та інформування громадськості з питань екологічної мережі.

У **2011** році із всіх заходів Програми відповідно до наданого фінансового ресурсу переважно виконувалося завдання «Створення ключових територій екологічної мережі», а саме захід «Розробка проектів створення територій та об'єктів природно-заповідного фонду». Протягом року розроблено проекти створення **5** об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення (ландшафтних заказників «Кам'яно-Костуватський», «Сергіївський», «Лагодівський», «Каньйон річки Чичиклія» та «Новоодеський») та **1** об'єкту національного значення – НПП «Бузький Гард». Запланована орієнтовна площа об'єктів складала **520** га, але за результатами натурних обстежень проектну документацію розроблено на загальну площу **886** га. Таким чином, площу природно-заповідного фонду області буде додатково збільшено майже на **366** га. Фінансування заходів здійснено в обсязі **245,5** тис. грн (табл.).

Протягом року організовувалися і проводилися презентації, семінари, конференції, громадські слухання, «круглі столи», виступи та публікації у засобах масової інформації, громадськість залучалася до обговорення питань створення нових об'єктів природно-заповідного фонду, формування екомережі. збереження біо- та ландшафтного різноманіття.

Фінансування заходів щодо створення ключових територій екологічної мережі Миколаївської області у 2011 р., тис. грн

Захід	Заплановано	Профінансовано
Створення територій та об'єктів природно-заповідного фонду	98,0	72,6
Винесення в натуру меж об'єктів природно-заповідного фонду	173,0	172,9

Висновки. Роль регіональної екомережі в природному регіоні є визначальною і багатогранною. Формування та реалізація концепції екомережі в регіональному аспекті спрямована на збереження біологічного різноманіття, покращення природних умов середовища життєдіяльності населення, підтримання динамічної рівноваги між узгодженим використанням природно-ресурсного потенціалу і забезпеченням на цій основі адекватності інтересів збереження довкілля та сталого розвитку при домінуванні критеріїв, вимог і показників навколишнього середовища. Створення перспективної екологічної мережі стане гарантом узгодженого еколого-соціально-економічного розвитку регіону.

Список використаних джерел:

1. Деркач О. Формування екологічної мережі Миколаївської області, розробка відповідної програми / О. Деркач, С. Таращук, В. Костюшин [рукопис]. — Миколаїв : ПФ ІНЕКО НЕЦ України, 2002. — 125 с.
2. Теоретичні та практичні аспекти формування екомережі на прикладі Миколаївської області України / [О. М. Деркач, Г. В. Коломієць, В. В. Костюшин та ін.] // Наукові записки. Серія : географія. Тернопільський державний педагогічний університет. — 2004. — С. 237—242.
3. Коломієць Г. В. Мережа природоохоронних територій Миколаївської області в контексті збереження фітобіоти / Г. В. Коломієць // Агроекологічний журнал. — 2004. — № 3. — С. 13—18.

О.А. Мамалюк. Реализация концепции экосети в региональном аспекте.

В статье исследованы региональные аспекты формирования и реализации экологической сети Николаевской области, проанализированы основные ее направления.

О.А. Mamalyuk. Implementing econet concept in regional aspects.

The article is devoted to the research on regional aspects of the formation and implementation of ecological network in Mykolayiv region and the analysis of its main directions.